

naša djeca s posebnim potrebama

Poticanje glazbom i njezinim elementima

Pjevamo U, pjevamo E, pjevamo I

Autorica polazi od postavke da glazbena terapija djeci s teškoćama u razvoju omogućuje prihvaćanje kroz igru, stvarajući zvuk uz pomoć glazbala i glasa, i time pobuđujući kreativnost u svrhu skladnog razvoja emocionalnih i kognitivnih sposobnosti. Ovaj je članak poticaj za osmišljavanje novih rehabilitacijskih postupaka, kako bi djeca s teškoćama što lakše upoznala svijet koji ih okružuje.

mr. sc. Valerija Majsec Vrbanić
Dječji vrtić Montessori
Zagreb

rijemljivost za glazbu uglavnom je prirodna sposobnost živčanog sustava i razlikuje se od čovjeka do čovjeka kao što se razlikuju i ljudi, no morfofunkcionalna podloga najje-

rojatnije je zajednička, kako kod velikih skladatelja, tako i kod djece s teškoćama u razvoju. Na nama je da potaknemo tu prijemljivost kako bi dijete doživjelo zvuk ne samo kao impuls, nego i kao doživljaj –

naša djeca s posebnim potrebama

mногоstruki dojam koji će mu omogućiti da bolje upozna svijet koji ga okružuje. Glazba je čovjekov nerazdruživ pratitelj od rođenja do smrti, a spoznaja da glazba ima ljekovit učinak, otkriće je staro koliko i čovjek. Stoga, ako postoji išta zajedničko što nas zbližava na našem planetu, bez obzira na goleme razlike koje nas razdvajaju onda je to glazba. Međutim, ona nije samo 'lirska paučina između srca i mozga', već prava pređa koja nadomješta barem dio elemenata koji u mozaiku života nedostaju.

Prva iskustva djetete stječe na osjetljivim područjima vida, sluha, okusa, njuha i opipa, dok na područjima motorike i ponašanja ostaje na razini promatrača. Promatrajući, u većini slučajeva majku u pokretu, ono uočava način njezina kretanja, pokrete ruku, nogu, glave, prstiju, usana koje mu se osmjejuju, koje pričaju, pjevaju, i to djetete doživljava kao ugodu.

Dijete već od najranije dobi pomalo uočava ponašanje i običaje u obitelji, mimiku, geste i izraze veselja, radosti, tuge ili ljutnje, a isto tako prima i 'sve druge dojmove, pa i one s područja umjetnosti. Valja naglasiti da se djetete pritom ne umara, upravo zahvaljujući sposobnosti nesvjesnog i neograničenog.

Svi ti dojmovi utječu na oblikovanje djetetove osobnosti. Tako dugo dok djetete bez napora 'upija' dojmove iz okoline i pohranjuje ih u svoje tjelesno i duhovno sjećanje, to sjećanje posjeduje nesvjesnu snagu. Doduše, ono se nekih događaja i predmeta ne može svjesno prisjetiti, ali svakoj odrasloj osobi tijekom života često spontano padaju na pamet neke situacije upravo iz tog razdoblja u kojem se učenje o svijetu nije događalo svjesno (pjesme i brojalice, kao i sudjelovanje u svetkovinama na kojima je gotovo uvijek prisutna i glazba). Nesvjesno upijanje je predstadij i temelj za razvoj, ono je unutrašnja ili duhovna gradnja. Na temelju toga nastaju i prvi pokušaji kretanja. Cilj nam je omogućiti harmoničan razvoj samostal-

noj osobi koja latentno spava u svakom djetetu, a osnovna postavka harmoničnog razvoja jest ona da u svakom ljudskom biću postoje unutarnje snage koje potiču samoaktivnost u razvoju djeteta.

Glazba kao neverbalna komunikacija

Proučavajući djela Marije Montessori uočila sam da su neka načela Montessori pedagogije u suglasju s načelima glazbene terapije pa sam ih povezala i iznašla putokaze za upoznavanje djece rane dobi s glazbom. Ciljano poticanje glazbom u najranijoj dobi, koje djetete s oduševlje-

nastaje zvuk, odnosno ton, i kako nastaje ritam. Potičući djetete glazbom i njezinim elementima, pobuđujemo njegovu maštu i kreativnost. Ono pokazuje radost pri mogućnosti stvaranja zvuka i vrlo brzo možemo zamijetiti da ponovljene male motive i prepoznaje. Kratkotrajno pamćenje i sekvencioniranje tih obrazaca pridonosi doživljavanju uspjeha i razvoju samopouzdanja tako potrebnog za razvoj slobodnog čovjeka.

Razvoj glazbenih sposobnosti

Novorođenče, odnosno malo djetete, prati slijed i promjenu tona i počinje poimati značenje riječi. Razvoju glasovnih vještina djeteta valja obratiti posebnu pozornost, a glazba je upravo ono što može biti poticaj da bi djetete ovladalo tom vještinom. Brojna istraživanja potvrdila su da akustički aparat funkcionira već prije rođenja, a fiziološke promjene (žmirkanje, okretanje očiju i micanje tijela) u novorođenčeta reakcije su koje prije svega ovise o intenzitetu zvuka. Neka istraživanja pokazala su da djeca u prvim danima posjeduju i diferencijalnu osjetljivost, to jest sposobnost razlikovanja zvukova po visini. U prvom mjesecu života pojavljuje se takozvana 'akustička fiksacija', to jest reakcija inhibiranja opće motorne aktivnosti pod djelovanjem intenzivnog slušnog podražaja. Osim toga, kao sredstvo neverbalne komunikacije glazba sadrži sve elemente govora: ritam, intonaciju, vrijeme, pauzu i intenzitet, pa time pobuđuje djetetovu pozornost.

Kad se govori o glazbenim sposobnostima, valja uzeti u obzir da među psiholozima, kao i glazbenicima, postoji gotovo apsolutna suglasnost oko toga da se glazbene sposobnosti, osobito ukoliko su uvjeti u okruženju povoljni, javljaju znatno ranije od drugih sposobnosti. Ipak, odsustvo ranih znakova glazbenih sposobnosti nije dokaz njihovog nepostojanja. No, psiholozi i pedagozi dosad su uglavnom istraživali glazbene sposobnosti nadarene

Prema najnovijim istraživanjima slušanje, reproduciranje i stvaranje glazbe očituje se na velikom dijelu korteksa. Slušajući glazbu i svirajući na različitim glazbalima, djetete uključuje gotovo sva osjetila i na taj način obogaćuje i svoj emocionalni doživljaj i kognitivne sposobnosti.

njem prihvaća, postaje temelj za nastavak edukacije na području glazbe koja će zasigurno pridonijeti svestranijem skladnom razvoju osobnosti djeteta. Glazba kao neverbalna komunikacija ponekad je i jedina komunikacija u kojoj se ne razlikuju djeca bez teškoća i ona s teškoćama, stoga bi i vježbe i glazbala trebali biti prilagođeni i djeci s teškoćama. Svakodnevno okruženje malog djeteta obiluje zvukovima, tonovima i šumovima koji kod njega bude zanimanje i želju za istraživanjem kako

naša djeca s posebnim potrebama

djece, pa je vrlo teško govoriti o nekim zakonitostima u određivanju glazbenih sposobnosti djece.

Istraživanja na tom području, kad su u pitanju djeca mlađe dobi, a osobito djeca s teškoćama u razvoju, gotovo da i ne postoje. Prema najnovijim istraživanjima slušanje, reproduciranje i stvaranje glazbe očituje se na velikom dijelu korteksa. Slušajući glazbu i svirajući na različitim glazbalima, dijete uključuje gotovo sva osjetila i na taj način obogaćuje i svoj emocionalni doživljaj i kognitivne sposobnosti. Reakcija djece rane dobi na poticanje glazbom i njezinim elementima odražava se u većini slučajeva u nekoj aktivnosti, odnosno raspoloženju. Još je u svoje vrijeme Aristotel smatrao da su čuđenje i radost osnova svake spoznaje. Upravo ta dva izraza zamjećujemo i na licima djece kad se prvi put susretnu s glazbom.

Glazba ima utjecaj na svako dijete

Različite vježbe, osmišljene na način da dijete sustavno upoznaju s elementima glazbe, za cilj imaju slušnu distinkciju koja se tijekom takvih aktivnosti istančava pa je i komunikacija kvalitetnija, kako u odnosu na verbalni iskaz, tako i u odnosu na boju i jačinu glasa. Još 1921., nakon detaljnog proučavanja glazbenog odgoja u dječjim vrtićima, Leo Kastenberga došao je do zaključka: *Glazba vrši utjecaj na svako dijete već u njegovoj najranijoj dobi* (prema Feuerbachu, 1971.). Time je samo potkrijepio gledište Helene Niehusen koja je još 1906. izričito zahtijevala da muziciranje treba imati određeni cilj, da ga se ne smije smatrati igrarijom te da treba planski razvijati muzikalnost djece.

D jeca u početku prihvaćaju glazbu kao emocionalno iskustvo. Kroz taj elementarni užitek u zvuku na najjednostavnijem stupnju, dijete stječe osnovna glazbena iskustva, doduše prilagođena svojim sposobnostima, ali pomoću kojih svladava i potencijalne teškoće u drugim aktivnostima.

U istraživačkim radovima tijekom posljednjih trideset godina postoje dokazi o važnosti glazbe u poticanju raznih elemenata razvoja kod djece. Zbog toga bi glazbene stimulacije valjalo u funkciji prevencije poremećaja u ponašanju, kao i zbog poticanja njegovanja estetskog doživljavanja, uključiti već u predškolske ustanove. Rezultati istraživanja ukazuju također da se naučene vještine u glazbi mogu prenijeti na ostala područja učenja.

Terapija glazbom

Zbog psihofizičkih specifičnosti dječje dobi, primjena glazbe i njezinih elemenata u terapijske svrhe moguća je kod djece u daleko širim okvirima i nerijetko daje uspješnije rezultate nego kod odraslih. Glazba pomaže uspostavljanju

njezinih elemenata, tjelesnoj konstituciji, dobi djeteta, te o mnogim čimbenicima iz djetetove neposredne okoline.

U procesu dijagnosticiranja i rehabilitacije djece s teškoćama u razvoju, glazbene stimulacije obvezno se povezuju sa stimulacijom razvoja govora, osjetnih funkcija, motorike i sa spoznajnim razvojem, pri čemu osobito treba voditi računa o sličnim zakonitostima u pojedinim fazama postavljenih zadataka. Disproporcije u razvoju djece s teškoćama u odnosu na različita razvojna područja zahtijevaju posebnu pozornost.

Djeca obično dolaze na rehabilitaciju (vježbe defektologa – rehabilitatora, logopeda, glazbene terapije, fizioterapije i radno-terapijske aktivnosti) u dobi između druge i treće godine. Glazba i njezini elementi mogu u tim trenucima biti od presudnog značaja, jer dijete spontano počinje osluškivati nove zvukove koje do tada najčešće nije imalo prilike čuti (zvona, udaraljke, glasovir i sl.). Na taj način budi se djetetova pozornost, a ono često, već pri prvom susretu s glazbalom, pokušava proizvesti zvuk. Poticanje glazbom i njezinim elementima otkrivaju djetetu jedan posve novi svijet, koji neće pridonijeti samo usvajanju glazbe kao umjetnosti, već i poticaju ovladavanja kretanjem, ravnotežom, finom motorikom ruku i prstiju, poticanju osjetilnosti slušanja, usvajanju neverbalne i verbalne komunikacije, shvaćanju i socijalnog ponašanja.

Aristotel je smatrao da su čuđenje i radost osnova svake spoznaje. Upravo ta dva izraza zamjećujemo i na licima djece kad se prvi put susretnu s glazbom.

kontakta s djetetom i onda kad se ono ponaša prkosno i negativistički. Glazbu ne čujemo samo slušnim aparatom, već je primamo cijelim svojim bićem, neposredno i potpuno. Glazbom različitog ugođaja možemo neposredno utjecati na čitav niz psihičkih i somatskih funkcija. Kod djece koja boluju od akutnih bolesti, glazba može svojim opuštajućim djelovanjem pomoći bržem oporavku. To dokazuju ne samo neposredna promatranja, nego i egzaktna mjerenja što evaluaciji rezultata daje znanstvenu vrijednost i omogućuje uspoređivanje različitih terapijskih metoda. Odgovor na glazbene stimulacije ovisi o vrsti i načinu primjene glazbe i

S ječam se jednog dječaka s poremećajem ADHD-a kod kojeg smo glazbenu stimulaciju proveli u pet faza.

U prvoj fazi smo uspostavili interakciju djeteta s jednostavnim glazbalom (štapić, triangel, zvono) putem koje je dijete osvješćivalo i razvijalo svoje osjetne funkcije i motoričke sposobnosti.

U drugoj fazi, fazi socijalizacije, dijete je bilo u interakciji s terapeutom koji je zajedno s djetetom svirao na glazbalima ili je dijete pogađalo na kojem glazbalu terapeut svira, pa su u toj fazi bile uključene i prve vježbe slušanja.

naša djeca s posebnim potrebama

U trećoj fazi je dijete usvajalo određena pravila ponašanja u grupi na koja ga je usmjeravao terapeut. Glazbene stimulacije u toj su fazi obuhvaćale splet igara u pokretu, plesanje kola, pantomimu, oponašanje uz pratnju određenog glazbala. Četvrta faza je imala za cilj interakciju djeteta s partnerom iz grupe. Zalaganje koje je bilo potrebno uložiti u prilagođavanje djeteta partneru bilo je puno veće od onoga koje je dijete uložilo u interakciju s terapeutom. Stimulacija glazbom uključivala je zajedničko sviranje, prepoznavanje partnerovog glasa i glazbala, kao i vježbe makromotorike i ples.

Peta faza je imala za cilj uključivanje djeteta u vršnjačku grupu i poštivanje pravila grupne igre, što je najviši stupanj socijalizacije.

Glazbena stimulacija se svodila na igre prebrojavanja, zajedničko muziciranje uz poštivanje dinamike, tempa i stanke kao i glazbenog scenskog iskaza.

Primjenom tih metodičkih pristupa, dijete se uspješnije i brže prilagodilo socijalnim odnosima u grupi, a time se otvorila mogućnost za razvoj cijelog niza njegovih pozitivnih karakternih osobina. Dijete je tijekom šest mjeseci uspješno savladalo četiri faze poticanja glazbom, dok smo neke od glazbenih stimulacija koje su se provodile tijekom pete faze vremenski ograničili zbog kratkotrajnije pozornosti djeteta.

Tijekom 35 godina rada s djecom, a osobito posljednjih 15 godina, kad sam intenzivno istraživala kako poticanje glazbom djeluje u Montessori okruženju, osmislila sam i zajedno s odgajateljima provela stotinjak vježbi te uočila da glazba i njezini elementi, uključujući i glazbeno-scenski iskaz, i te kako pridonose pozitivnom razvoju osobnosti djece, jer mogućnost vlastitog kreativnog izraza, kao i sudjelovanje u ovim jednostavnim vježbama, doživljavaju kao osobni uspjeh.

Predstaviti ću neke primjere vježbi koje možete primijeniti u kontekstu svoje skupine.

Tiho postaje glasno

naša djeca s posebnim potrebama

PJEVAMO U, PJEVAMO E, PJEVAMO I

PRIBOR: glazbalo
NEPOSREDNI CILJ: vježbe disanja i izgovaranja glasova

TIJEK RADA :

1. Pozovite djecu koja žele sudjelovati u aktivnosti.
2. Zamolite svako dijete da donese stolac, postavi ga na krivulju elipse i sjedne.
3. Sjednite na krivulju u razini djece, stavite ruke ispred sebe ukrštenih prstiju u razini prsnog koša i otpjevajte glas U. Zatim šireći ruke postranično u visini ramena otpjevajte samoglasnik E za tercu više, pa dižući ruke uvis iznad glave otpjevajte još za tercu više glas I.
4. Djeca pjevaju zajedno s vama.
5. Na isti način otpjevajte logatome: PU-PE-PI, MU-ME-MI, TU-TE-TI.
6. Djeca pjevaju zajedno s vama.
7. Dijete koje želi može izabrati glas (suglasnik) kojeg će pjevati, a potom će ga ostala djeca slijediti.

USMJERAVANJE POZORNOSTI: slušanje
PROVJERA ISPRAVNOSTI: nepravilno pjevanje zadanih logatoma
NAPOMENA: Da bi djeca lakše održala intonaciju, možete ih pratiti na glazbalu.

TIHO POSTAJE GLASNO

PRIBOR: košarica, različita glazbala
NEPOSREDNI CILJ: razlikovanje dinamike

TIJEK RADA:

1. Pozovite djecu koja žele sudjelovati u aktivnosti.
2. Zamolite svako dijete da donese jastuk, postavi ga na krivulju elipse i sjedne.
3. Sjednite na krivulju u razini djece držeći košaricu u kojoj se nalaze različita glazbala u krilu.
4. Svako dijete izabire glazbalo kojim će svirati.

Kod djece koja boluju od akutnih bolesti, glazba može svojim opuštajućim djelovanjem pomoći bržem oporavku.

5. Najprije glazbalom koje ste izabrali odsvirajte motiv u kojemu dolazi do promjene dinamike od vrlo tihog do glasnog.
6. Svako dijete ponavlja motiv.
7. Svi zajedno odsvirajte motiv u kojemu se mijenja dinamika od tihog do glasnog.
8. Isti postupak se ponavlja svirajući motiv od glasnog do tihog.
9. Zatim svi zajedno ponavljate prvo motiv tiho prema glasnom, a zatim

motiv glasno prema tihom.

10. Zamolite djecu da odlože glazbalo na tepih ispred sebe.
11. Objasnite djeci da sada više nećete svirati, već ćete pokretom pokazati kako svirati. Sklopite ruke ispred sebe (kao za molitvu), polagano i postupno ih otvarajte i dižite uvis do visine i širine ramena, naglašavajući završni pokret.
12. Djeca slijede pokret svirajući glazbalom od najtišeg do najglasnijeg.
13. Potom dijete koje želi može pokretom pokazivati dinamiku.
14. Nakon aktivnosti, svako dijete vraća glazbalo u košaru.
15. Zajedno s djecom pospremite pribor na mjesto.

USMJERAVANJE POZORNOSTI: promjena dinamike

PROVJERA ISPRAVNOSTI: slušna i vidna
RJEČNIK: nazivi glazbala, tiho/glasnije/najglasnije, glasno/tiše/najtiše

Valerija Majsec Vrbanić rođena je u Zagrebu. Na Fakultetu za defektologiju magistrirala je na temu: *Ritmicko melodijska apercepcija u funkciji ispitivanja glazbenih sposobnosti djece s teškoćama u razvoju*. 1992. završila je jednogodišnju specijalizaciju u Münchenu i stekla AMI (Association Montessori internationale) - diplomu za rad s djecom po Montessori metodi. U proteklih 30 godina aktivno je sudjelovala na znanstvenim i stručnim skupovima s područja defektologije, Montessori pedagogije i glazbene terapije. 1995. objavila

je knjigu: *Liječenje glazbom u prostoru i vremenu*. Od 1993. godine ravnateljica je privatnog Dječjeg vrtića Montessori u sklopu kojeg djeluje *Savjetovalište za roditelje djece s teškoćama u razvoju* kao i *Stručno-razvojni centar* u sklopu kojeg se provode jednogodišnja stručna usavršavanja po načelima pedagogije Marije Montessori. Od 2007. predsjednica je Udruge za promicanje različitosti, umjetničkog izražavanja, kreativnosti i edukacije djece i mladeži - Ruke. 2008. godine objavila je knjigu *Slušamo, pjevamo, plešemo, sviramo*, a iste godine zajedno s Darkom Breitenfeldom objavljuje knjigu *Kako pomoći djeci glazbom?*